

THEMA: BRIL

>> Wie om zich heen kijkt op straat, ziet steeds grotere brillen. Maar vroeger zagen ze er nog wel vreemder uit...

Anno 2011 dragen we alleen brillen met pootjes – die trouwens officieel veren heten. Maar tot aan de negentiende eeuw waren allerlei variaties op de ‘normale’ bril veel gangbaarder.

Leessteen en mutsbril

Oude monniken die slecht konden zien hadden vóór de dertiende eeuw weinig opties: zodra hun ogen achteruit gingen moesten zij het lezen en schrijven aan hun jongere collega's overlaten. Maar dankzij een nieuwe uitvinding – bedacht rond 1240 – konden zij op hoge leeftijd gewoon doorwerken.

Ze gebruikten daarvoor een leessteen, een doorzichtige halve bol die je op de bladzijde kon leggen om de letters te vergroten. Zo'n steen werd gemaakt van bergkristal of van het groen-blauwe mineraal beril. Aan het einde van de dertiende eeuw gebruikten monniken in heel Europa deze leesstenen.

Maar leesstenen waren zwaar en onhandig, daarom ontwikkelden Venetiaanse kristalbewerkers

en glasblazers rond 1300 kleinere schijfjes in een montuur, die je voor je ogen kon houden. De bril was geboren! Het woord ‘bril’ werd trouwens bedacht in Vlaanderen, waar in de veertiende eeuw veel brillenmakers werkten. Het is afgeleid van ‘beril.’

Pince nez

Een pince nez is een bril zonder pootjes, die je op je neus kunt vastknijpen. De pince nez heette daarom ook wel gewoon knijpbril. Hij werd aan het einde van de negentiende eeuw populair, maar werd ook in de twintigste eeuw nog gedragen. Koningin Wilhelmina droeg bijvoorbeeld tijdens het lezen wel een pince nez.

Lorgnet

Dit is een bril met een handvat aan de zijkant, zodat je hem zelf voor je ogen kunt houden. Bij de achttiende-eeuwse voorloper van het lorgnet, de schaarbril, zat het handvat nog in het midden. Maar dat praatte nogal lastig. Daarom ontwierp de Engelse George Adams deze handigere variant.

die met een band om het hoofd zaten, brillen die met een metalen beugel om het hoofd vastzaten, of juist met een band over het hoofd.

Onze ‘moderne’ orenbril werd in pas in 1752 ontworpen, door de Engelse opticien James Ayscough.

Monocle

Dit is één brillenglas, dat tussen de wenkbrauw en de wang zit vastgeklemd met de spier die daar loopt. Het glas zit wel met een kettinkje vast aan je kleding, zodat het niet op de grond valt. De monocle werd vooral gedragen aan het eind van de negentiende eeuw, eigenlijk alleen door rijke mensen.

Ooglijders welkom!

Vanaf 1858 behandelde het Utrechtse Ooglijdersgasthuis armlastige oogpatiënten.

De bekende professor F.C. Donders richtte dit eerste oogziekenhuis van Nederland op met veertigduizend gulden aan liefdadigheids-geld. Er was direct veel belangstelling: in het eerste jaar bezochten ruim 800 patiënten het nieuwe oogziekenhuis.

Voor onderzoekers was het een walhalla, zoveel ooglijders op een kluitje. Tussen 1858 en 1950 deden tientallen oogartsen er onderzoek naar ogen en oogziekten. In 1881 onderzocht J. van der Syp bijvoorbeeld het effect van cocaïne bij bepaalde oogkwalen en deed Q.C. Col-lard onderzoek naar ‘De oogen der studenten aan de universiteit te Utrecht.’

Blauwzuur-oogdruppels

In de negentiende eeuw beweerde een Londense oogarts met de naam Turnbull, dat hij de bril voorgoed zou kunnen uitbannen.

Hij had een manier ontdekt om met blauwzuur oogkwalen te genezen, schreef hij in 1841 in *The Lancet*.

Niet alleen staar, oogontstekingen en ‘verduistering van het hoornvlies’ zou hij met deze extreem giftige stof succesvol hebben behandeld. Hij zou er zelfs blindgeborenen mee hebben genezen.

Volstreekte larie, schreef een anoniem gebleven Nederlandse oogarts in

1853 in het tijdschrift *De Navorscher* over Turn-bulls beweringen. Sommige oogartsen – ook hijzelf – gebruikten inderdaad bij oogontstekingen een milde blauwzuuroplossing. Maar die had evenveel effect als het gewone middel tegen ontstekingen: laurierkers-water. ‘Het blauwzuur is

‘Blauwzuur is dikwerf gevaarlijk en meestal nutteloos’

dikwerf gevaarlijk, meestal nutteloos, en hoogst-zeldzaam heilzaam,’ waar-schuwde hij.

Turnbulls oogproeven

met blauwzuur hadden minder succes dan hij in 1841 had voorgespiegeld. Maar hij maakte al snel een nieuw wondermid-del om aan te prijzen: in 1852 bracht hij een tinctuur van gember op de markt, die volgens hem uitstekend hielp tegen bijziendheid.